

УЛУСТАРНЫҢ НАЙЫРАЛЫНЫҢ УНИВЕРСИТЕДИ АЖЫТТЫНГАН

Н. С. Хрущев чүве чугаалаан

МОСКВА. (СЭТА). Н. С. Хрущевтин инициативасы-биле болгаш Совет чазакты шийтири-биле тургустунган Найыралдың университети бодунун ажыдышынын ноябрь 17-де байырлаан. Байрамчыкты бодушкунга тураскааткан байырлаандык хурал эвилелер Бажыңның Коллоналдык залына болган, анда Азияның, Африканың болгаш Латин Американың чурттарындан өреннри-биле Москвада чедип келген студенттер — оолдар, кыстар чыылган. Совет Эвилелиниң болгаш даштыкы чурттарынын куруне болгаш хөй-ниити ажалдакчыларынын киришкени хуралды Улустарнын найыралынын университетинин ректору профессор С. В. Румянцев ажыткан. Университеттин адресинге байырдык чагаалар болгаш ооң коллективиниң чедикшиктеринде болурунга күзөшкенини Индияның премьер-министри Неру, Индонезияның президентин Сукарно, Куба Республиканың президентин Дортиско, Гвинея Республиканың президентин Секу Туре база делегациянын хөй-хөй чурттарынын өскө-да куруне болгаш хөй-ниити ажалдакчылары чоруткан деп Румянцев динчылган.

Даштыкы чурттар-биле найыралдың болгаш культуруду харылааган совет инициативалар Эвилелинин Президиумунун даргазы Н. В. Попова, МГУ-нун ректору И. Г. Петровский, Индонезияның «Гаджа Мада» университетинин президентин Сарджито, Гананың колледжинин директору Амегаши, Бомбей университетинин проректору Кханольвар, Бауман атыг МТУ-нун студентини С. Соловьева, өгр студент Ласюна Адамс өскө-да чугаалааннар.

СЭПН ТК-ның Бирги секретари болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Н. С. Хрущев хуралга чүве чугаалаан болгаш ооң чугаа-зын илг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

Улустарнын найыралынын университетинин ажытынганы-биле холбаштыр чыылганнарга байыр чедирбисаан, эш Н. С. Хрущевтин чугаалааны болза, дээди өртем — ол дээрге улуг чагай чорук-тур. Шаанда, харын ам-даа безин капиталисттик чурттарда дээди өртемни хөрөнгитен аныкталаран үнген кижилер чедип алыр аргалык болуп турар болгай. Буржуазия болгаш помещиктер боттарында шычы кадрларны белеткеп алыр дээш боттарынын ажы-талун өөредип турар. Колонизаторлар база-ла мычаар кылдып турар. Олар боттарынын туразында аажылап турар чурттарында боттарынын кижилери бар болган турар кылдыр

хөрөнгитен өг-бүлелерден аныкталарын шийлип ап турар. Колонизаторлар күш-ажылычы өг-бүлелерден үнген кижилерге, даштыкынын дарлаакчыларына өвөс, а боттарынын улугауна бараан болурун күзөп турар кижилерге өртем-билигин бээрин сонууртгаайн турар болбайнаан.

Совет чазак Азияның, Африканың болгаш Латин Американың чурттарындан келген анык оолдар болгаш кыстарга өреннри, дээди өртемни чедип алыр арганы бээр дээш Улустарнын найыралынын университетин Москвада тургускан. Өреннриниң өртек-хөзөшкени төлөп шыдаар аргасы чок ажалдык чоннарнын уруглары боттарынын улугуна, боттарынын чуртуна, ооң көндүрүшкүнуңе болгаш чечетелишкенинге дээрэ бараан болган турган дээш дээди өртемни, билиглерни, тускай өртемни болгаш бедик мергежилди чедип алыр аргалык болдулар дээш оуу кылган бис.

Улустарнын найыралынын университетинин тургустунганын безин Совет Эвилелиниң чаа кажарлаашкыны кылдыр көргүзери күзөп турар кым-бир кижилер капиталисттик чурттарда бар деп Н. С. Хрущев демгелээр. Оуу боттарында чугаалап тургайларан — ол бистерини хандыкшыдып шыдаас. Илчализа-жол, Улустарнын найыралынын университетинин тургустунганы болза чүтле чагай сеткилдик гуманный сорулгаларын салып турар дээрини бугу-де эскерткилдик кижилер бил-лур турар деп Н. С. Хрущев демгелээр, динмиттиг адыш часкаашкыны динириеп үнген.

Улустарнын найыралынын университетинин ажытынганын бис чүтле чангыс чүвени — бедик мергежилдик кадрларны белеткээр талазы-биле өске чурттарга дузалаарын күзөп турар бис. Ол чорук, ылангыча үр өеге аар колониалисттик дарлалга таваржып чораш болгаш колониализаторларын бургузуу-биле экономика болгаш культура талазы-биле хожу-даан, боттарынын тускай өртемниглеринин национал кадрлары чок турар чурттарга өза чугула болуп турар.

Бодувустун үзел-бодалдыкчысты, бодувустун идеологиячысты студенттеринин иштинден кымга-даа

МАЛДЫ ХҮР КЫШТАГЛАДЫРЫНГА

Инитиниң малын мөндү, чылгы болгаш хур кыштагларынга белеткел ажылын Барыин-Хемчик районда «Большевик» колхоз чогутур өйүдө хынамчалыг дооскан турган. Тодаргайлаарга: шээр малдың 23, мыймытыг боза малдың 6 кыштагларында кажааларның септелгези багай өвөс болган.

Мооң-биле кады колхозтун девискээринде бо чылын хар арте чагаш, амгы үеде өлөң улгаткан. Колхоз баштаар чери чамдык коданнарны харын чуга черлеринге таарыштыр чогутурине белеткедич чаа кыштагларын немей кылдырын шийтирлөөн. Ап чоруткан хемчеглерин түнелениде Барлык шөлүнде болгаш Час-Адырда чаа беш кыштаглар кылдынган.

Амгы үеде фермаларже болгаш шээр малдың кыштагларынче ситен, зеленка болгаш өске-даа чөмөр сөөртүрүн массалыг калбартып турар. Бо ажылда 2 автомашиналарды болгаш 2 тракторларны тускайлап быжыткан. Сөөлгү хүннерде кыштагларда чус ажыг тонна ситен, малдың өске-даа чөмөри чедиртинген. Бо ажылда ылангыч тракторист О. Дагааның үлөгерлиг ажылдап турарын демгелээр өөрүчүт.

Инитиниң малын хур чыа ажыра-ры дээш кымымак ажылдап турар калчыннар база хөй. Чижээ, хойдулар Дамбаа, Ак-Баштыг, Орбу-оол оларның кышка белеткел үлөгерлиг. Амгы үеде ол мурнакчы малчынар артык белеткел кыштаглар-лыг.

С. ЛАСЮРОН.

Көдээ садыгжы

Бо чылын чаа тудуп кылган даш магазинге кире бердим. Садыгжы Андрей Дмитриевич чыи чок садыг-лап тур. Ол душта бир-ле хереглекчи муң ажыг рубль-биле хөрөжөн пальто садып алган: «Артында-ла 50 размерлиг тон тып алыр дээр дык-ла кыска кижжи мен, силерде мында кандыг-даа пальтолар бардыр, Андрей Дмитриевич» — деп садыгжыны мактай дырттып кагды.

Өөрүшкү долдунган ол өстерини дынааш, көдээ садыгжы улам-на сеткили хайынгып: «Даразында кымыл?» — деп айттырган, шалык-кымы кончуг ажылдап-ла тур...

Улетур барааннарын Андрей Дмитриевич садып турза, магазинин өске талазында ооң кадайы Лаптева Маша аш-чөм барааннарын са-дарын харыялап турар. Ол база-ла дүрген болгаш мергежилдик ажыл-даар кижжи, он кире минутаның иштинде 5 — 6 кижилерге аш-чөмни деңизил берип четтиргешти.

М. БИЛЕН-ООЛ.

Тракторист—малчыннарга

Танды районда «Межегей» совхоз-тун Кара-Булуң салбырында тракторист Иван Кириллович чеди чылдың илги чылынын часык болгаш күсүк үелеринде үлөгерлиг ажылдаан. Ооң агрегаты чымчак ан-дарыктагы шилчидерге 553 гектарны ажылдаан. Күсүк дүжүт ажаал алышкынынын үезинде ол хүнде үлүг-нормазын үргүчү 150—170 хуу күссүдөн турган.

Эрткен кыжын тракторист тургал-ларже мал чөмөрин сөөртүрүнге доктаамал ажылдаан. «Күсүк ажыл-дар сөөлүнде тракторуну мык сеп-

төп алдым. Ам база фермаларга болгаш кыштагларга мал чөмөрин сөөртүрүнге кирдим. Анча кыштагдыр доктаамал ажылдаар мен. Мөң бо ажылым — чеди чылдың үшкү чылынга мал ажылынын талазы-биле чедикшикниң ужуражырында белеткедич бир сууру болур. СЭПН ТК-нын ам болур Пленумунга чедикшикниң ужуражыры-биле мал чөмө-рин сөөртүп чедирерин улам күш-тедилер мен» — деп эш Кириллов-ский чугаалап турар.

В. ШОЙЛАА.

ни ап турганнар. А артканзы-рынга хүнүн-не дээрбедеп каан арбайны аскылыг оруктун дузазы-биле оларның чөмөнир черлеринче сөөртүп берип турган мен. Илчазарга хаваннарга сут-ну үргүчү изидип берип турдум. Хаваннарнын чөмөнир черинге 40 кочал сутну кураавырлап ап турган мен. Ооң сөөлүнде ол сут-ну хайынгыже изиткеш, ооң кы-рынче база соок сутну кудуп, шак мычаар хаваннарнын сутга-рынга четчир суг кураавырнын тургузуу алгаш, ол сутну тускай шлангаларнын дузазы-биле хаваннарнын тус-тузунда турар черлеринче дамчыдып бээр арга-ны ажылдаан мен.

Хаваннарга берип турган чөмө-ринис чегей болгаш чангыс зай турган. Хаваннарга кол нуруу-зунда бистер дээрбедеп каан ар-байны кургага азы хайындыр-гаш берип турдувус. Хаваннарга чамдыкта силос база бергилеп турдум. Силосту хаваннар харам-дыгып чир боор чүве. Хаван чөмө-ринге силосту ажылдаар чорук, бир талазында, хаван эдинин өртөөн чингедир, ийи талазында, хаван эдин бүдүрерин дүргел-дир арганы бээр.

Социалисттик хүлээлгенин күт-сөдиринге хаваннарнын бүтү бер-гелерин шудургу ажил эртип турган, бодумуң сөөмүге ээ болдум: ам 1039 хаваннарны ажаап өстүрдүм.

Партиянын Төл Комитетинин декабрь Пленумунга чаа-чаа күш-ажылычы чедикшиктерин ужуражыры-биле бо немелде хү-

дээлгени ап тур мен: чыл төв-чүзүңге чедир ам-даа 320 хаван-нарны ажаап өстүрер. Илчазар-гаш алдарлыг чеди чылдың илги-ги чылында инитини-биле мен 1359 хаваннарны ажаап өстүрүп, курунеге 119 тонна хаван эдин дузаар мен. Ол болза хаван эдин хөйү бүдүреринин тала-зы-биле чыл эгезинде берген бо-дунуң сөөмүге ээ болурум ол.

Хаван ажаарында байлак дур-жулга чок турган-даа болумза, бо чаа ажыл-херекти тура-сору-ктуу-биле шийгээдип ап, чуртка хөй хаван эдин бүдүрүп бээриниң улуг хөрөңгө бодумуң үлүг-хуумну кырип турар аас-кежиктиг мен. Бо биче өвөс чедикшикниң чүтле мөң бодумуң ачы-хавылам-биле чедип алды-маанын чугаалааскай-дыр мен. Мөң бо чугула ажылымга хүн бүрүңүң практиктиг дузаламчы-зын, арга-сүмезин совхозтун көдээ ажыл-агыйның тускай өртемниг-лери үргүчү берип келгенер. Илчазар хаван фермазынын бри-гадир Иван Ефремович Жирнов, совхозтун кол зоотехник Иван Ефстафьевич Тур үлөлеттинмес улуг дузаны көргүзүп келгенер. Оон-биле кады мээй ажылымга ка-дайым Монгуш Херемза өвөш өвөс дузаны көргүскөн. Илчазар күш-ажылычы тилелениң бо үлүг өөрүшкүзүн дуза көргүскөн аныктерин, дузалакчыларым олар-биле кады демгелээр тур мен.

ХАНН СОЯН.

«УТКА 25 чылы» совхозтун хаван ажаакчысы.

МАҢАА УЛУГ ЧОГААЛЧЫ ЧУРТТАП ЧОРААН

Л. Н. ТОЛСТОЙНУҢ МӨЧЭЭ-ЛЕ БО ЧЫЛ БОЛГАНЫНГА
Толстойнуң бурунгаларының — Волковскийлериниң ызыгуур Эугаар өлөп турган чери — Ясная Поляна 1921 чылдың июнда-ла Бугу-россияның Төл Күүсеңчи Комитетиниң Президиумунун шийтирине Эугаар Россиянын национал өңчүзү кылдыр чар-лаан. Мында бугу-ле бар чүүлдерин «төүгү Эугаар дөп болбас байдал-биле кадагаларын» оң ажылдакчыларынга хүлээткен турган.

Тайбынын Бугу-делегей Чөвүлелиниң шийтирине Эугаар ноябрьнын 20-де Л. Н. Толстойнуң мөчээ-ле 50 чыл болганын демгелээр болган болгаш орус культураның чоргааралы апарган чогоалдарны анаа бижээн ол бажыңга барган кижжи буруу оң долгандыр турар байдалының бөдүүнү кай-гаар. Толстойнуң кадайынын дун-ганын.

Чогоалчының үстүнде кабинетти кончуг бөдүүн. Чүве бижир улуг стол, анаа «Чалыч чоразы», «Тихон болгаш Меланья», «Хажжи Мурат» болгаш өске-даа чогоалдар бижиттингилеэн. Чүве бижиринге херектиг бөдүүн херекселдер, өң сөөлгү хүннерде номчугулаан номнар — В. Короленконун, Монтескьениң томна-ры, октябрьнын 28-те мөңгези-биле өжүртүнген лаалар болгаш өске-даа чүүлдер чытылган турар. Ханаларны көргө Рафаэлин чуразыны кадыннарның хөвирле-ри, а номнарнын аразында — Толстойнуң ынакшып чоразы: Н. Орав деп чуругчунун «Орус тараачынар» деп чуруктур ному, анаа өге чүүлү Толстой бо-ду бижээн. Стол кырында — тус-кай изының стол үжүү-биле бижигилеп каан одурууларын саа-зыннар.

«Лев Николаевичниң бүтү амдыралы — долу утка-биле алдыга күш-ажылычы — деп, ооң бодунун чуржуу С. А. Берс чугаалап чораш. — Лев Николаевич кижжи хөй бижир, мырнын хөйү хөйү бадыр, а чамдыкта орай дүңгө чедир бижир кижжи». Толстойнуң хүн демгелелде база-ла ол дугайын чугаалап турар: «Ажыл кылдырынга оскун-дурган шак кажаан-даа чедир өг-динмес дээрин утпа».

Бо чуруму Лев Николаевич бүтү амдыралында сагып чораш. Ооң чогоалдарының 90 томнары, ооң чол-биле бижээни 165 муң сазым (боларны Толстойнуң Москвада музейинде чыып каан), барык шуптузунга Толстойну бодунун харыялап турганы 32 муң болган 50 муң чагаалар — бо бүтү болза ооң чогаал-шылал чок, хүн бүрүде, кижиге дөмөйлөп арга-жак ажылын херечилеп турар.

Харын-ва мооң ужурунда Л. Н. Толстойнуң изы-бүрү үелерге ажылдап турган өрөөндөр — И. Репинниң чуруп кааны сургал-тыг чуруктан билингир адык кабинет ылангыч кижиниң сеткилинге утундурубас арттар. «Дайым биле тайбынын» эгезин, «Воскресенин» болгаш өске-лерин-даа ол маңа бижээн.

Аргалыг делгем оруктап, «Ызыл садыг» дамчыштыр басып бар чыдарга — Л. Н. Толстойну хөрү мында чыдар, ол дээрге өрик кылдында бичи дөңгүтөш.

Ол хөрүнчү чаны-биле мун-мун совет кижилер эртип турар. Чүтле эрткен чылын Ясная Полянага 100 муң ажыг кижжи чораш. Толстойнуң даразында өстери бүүдү билер чүве дег херек кырында бүткен: «Мөң чүрөөмге өң-не чок күзөдүм болза хөй кижини — ажылың, күш-ажылычы кижини номчуктум бодурган, бодуңуң бодалдары-нын оон шийтирлиг сундуга кин-рери болур».

Т. СТРЫКОВСКАЯ. СЭТА-нын тускай корр.

ЧЕДИ ЧЫЛДЫҢ КИЖИЛЕРИ

ХАНН СОЯН.

1039 хаваннун өстүрдүм

Совхозтун хаван ажаакчызын-га эрткен чылдың декабрь 21-де ажылап кирдим. Бо чылдың эгезинде социалисттик хүлээлге ап турган, шымында, коргун тур-дум: мыдыг бедик хүлээлгенин кижжи күссөтпейн барып чадавас. Бо ажылга чаа кирген, чамчык-паан кижжи болгай мен. Илчазар мен мындыг социалисттик хүлээл-гени алган мен: 1000 хаванын ажаап өстүргөш, дигир денчизил-

биле курунеге 119 тонна хаван эдин дузаар.

Хаваннарны ажаап өстүрер ужурунда оларны чуга манзалар-га кылган кажаажычтарга саваң дөжөш ажаал-карактып турдум. Дорт чугаалаарга, семиртир хаваннар бүүдүн чыл иш-тинде даштыга турганнар.

Соп дузаарында белеткеп тур-ганым улуг хаваннар кургаг нем-

АЖЫЛГА МЕРГЕЖИЛ ХЕРЕК

Бо анык саанчынын хүлээнип алган инектерини күш-денгелди шымырак. Чайын, күзүн оларны терең өттүт шынааларга када-

рып турган. Илгү хүннерде хө-лөгө дыштандырып, каш удаа суг-гарып, кежээки серинде ис бас-паан чаа оларларга сүрүп аппар-ту саан алгаш, бодунун райо-нуң мурнакчы саанчыларынын санынга бо чылдын кирген.

Боду ыччаар кадарып турбан-даа болза, инек кадарчыларындан ка-далты ыччаар чурумдузунан не-герек турган.

Ам соок дыңзып, хар улгайып, чер өттөөр малга черден ситен тып чырип хүн бүрү бергелеп орад. Илчазар-даа саанчы оон бергенинмейн турар. Ам фермага инектерини эртен саап дооскам, ооң соонда оларга немелде чөм кылдыр чымчак көк ситенин, силосту берип турарын чурумчу-ткан. «Канчал билер, чамдык инек-тер кышкы соокта күжү баксы-рап эгелей бээр чүве болгай. ы-ндыг таварылгалда оларга херектиг немелде чөм фермага бар болур ужурут. Мындыг инектерин өдөр-же сүрбөй, кажага тургузуу азыраар болза эки, кадынның байдалын мал амчидеринге көр-гүзөр херек,» — деп ол чугаалап турар.

Инекти сүгүтү чоруту ооң ажаалдазын экижидеринден кол хаваннар дээрин анык саан-чы эки билер. Ол бөдүңга бы-жылгатынган 10 инектеринин бирээзинден-не 1200 литр сүт-тү саан алгаш, бодунун райо-нуң мурнакчы саанчыларынын санынга бо чылдын кирген.

мергежи, деп рашпоп орад саанчы кымыл? Бөрү районун «Коммунистиче орук» колхозтун саанчы-зы комсомолду Катя Сат-тыр. Ол чокта чаа бодунун районда сүт-баран фермаларынын мур-накчылары-биле кады Чөп-Хем-чик районун «Искра», «Ызыл тараачын», «Октябрь 30 ылы» колхозтарында мал ажылы-биле таныжып чораш. Анча чораш чүнү көргөн, билгенин Катя фер-маның ажылдакчыларынга чуга-лап берген.

Ол колхозтарын фермаларында малды чөмгөдөрүн механизастаан, мал чөмөрин кыштагларже «Я-шаньда чедирип алган. А Катя-нын ажылдап турары Ак-Кежи сүт-баран фермазында мындыг өвөс: малды колдуунда-ла хол-биле чөмгөр, чамдык таварыл-галарда чөмни хар кырынга төп бээр, ситек, силосту фермаже ан-да четчир саанчы-биле сөөртүп албаан. Илчазар Катя Сат бол-гаш ооң өөрү ферманың ажылы-нда бар турар четчестерин дуга-йында негелделерин баштаар чө-ге каш удаа тургузуу турганар. Оларнын негелделери чөптүгү бо-лур ужурут.

А. Нугуруак. Фото авторуу.

НОВАЯ 19 — СОВЕТ АРТИЛЛЕРИЯНЫН ХУНУ

Совет чепсентиг күштерин алдарыг кеззеңи бирээзи — маадырлыг артиллеристерин болгаш ооң үлөтүрүнүн ахмадчылары — чаа артиллерия техникасынын чогаалчылары — чыл бурзуунун ноябрь 19-та бистиң чуртувус алдарында, байыпал-биле демдегелер турар. Хамаа дайынның болгаш Ада-чуртун Улуг дайынын чылдарында шыңгы шыгалдаларны алдарлыгы биле туруп эртен совет артиллериянын маадырлыг оруун совет кижилер чоргаарал-биле саятып турарлар.

Дайын мурнунун беш чылдарында тургустунган биригиласстык техникасы-биле чепселген совет артиллерия Совет армиянын хемчеглеринге харысгалыг сорулгаларны күөсүдип келген. Совет артиллериянын күчүлүг болаашкыны даянманын танкаларын болгаш самолёттарын ыргып, хыдып, ооң дириг күштерин узуткарышкан, дайыннарның быжыгашканын шивээлерин хүл-ыйба кылдыр буза чаап турган. Москва, Сталинград, Курск чогуунга болгаш Днепрго база Вислага, Варшава болгаш Прага, Вена болгаш Будапешт чогуунга, Берлин даш тулчуушкунга совет артиллеристер өңмөс алдар-биле бодун шыпкан. Артиллеристерниң болгаш артиллерия үлөтүрүнүн ахмадчыларының маадырлыг амыл-хемчеглерин Терзэн чурт бедик үнөлөп көргөш, оларны орденнер, медалдар, хүндүлүг бедик аттар-биле шиңгээди.

Ада-чуртун Улуг дайынын динирээжиниң соңсоонундан бээр оң беш чылдар ажыг үө эртен. Коммунист партия болгаш совет чаа бистиң чуртка коммунизмин калбартыр тударын чедикшининг удуртпашкан, тайбыңны камгалаар база быныгалаар дээш шудургу демилди чорудуп турар. Совет чаа бистиң үндүргени чепселенишинин бүгү-ниги болгаш бүрүн дүжүрериниң программасы болза улустун тур соруунун илерээжини бөлүр. Совет Эвилелиниң төгүлүг инициативасы практика ырынга боттанып эгелзэн. «СССР-ниң Чепсентиг күштерин чаа, дагын натап дыка ызыраар дугайында» Хоойлуну эш Н. С. Хрущевтун илеткелин ёзуугар СССР-ниң Дээди Совети 1960 чылдың январь 15-те хүлээп алган.

Ынчалза-даа ол дээрге Совет Армиянын от күчүзүн кошнатканы ол эвес. Импералисттик агрессиянын айылы амыдында бар турда чуртун оран камгалаанын күжүн улам бедидер дугайында партия болгаш Чаа бистиң чуртувус салгыш турар. Экономиканын, культуранын, техниканын, эртемниң чектелип көжүрүп турары бистиң чепсентиг күштериниң эң-не чаа үеиң бөө-чепсиз-биле хандырар арганы берген. Артиллерия болза ам үеде бодунун чепселенишинде эң-не сайыраңгайжыттыгын артиллерия системалыг болгаш ракетта чепселеринг. Совет артиллеристер эң чаа дайын-ык техниканы чедикшинин-биле шиңгээди ап, дайынчы белеткелни болгаш серемчиленин бедитпешкан. Коммунизмин чедикшинин-биле тургузуп турар бистиң улусту-тайбың күш-ажылының камгалаанын да серемчиледи-биле турар турар.

Келир чылдың дүжүдүңгө

Улут-Хем районун «Х Улут хурал» колхозунун төп шаңында А. Филимоновага удурткан он ийи кижиле составтыг эвөө «ТС-24» тракторун күжү-биле «ОС» маркалыг сортторокада үрезин арыгалап эгелзэн. Олар баштайгы хүндөргө 60 тонна суланы, 50 тонна кызыл-тасты болгаш 18 тонна чинге-тарааны арыгалаш складтап ажаганын.

Х. САРЫГ-ООЛ.

МАЛ КЫШТАГЛААШКЫНЫ БОЛГАШ ЧЕР-ЧЕР СОВЕТТЕРИ

Малдың баш санын өстүреринде, ооң продуктуунун бедилеринде амгы бир кол чугула чүгү — мал кыштаглаашкынын эки организастаары болур. Бо сорулганы ханымын биле билген Эрэн районун партия, совет органнын болгаш колхозтар баштаар черлери мал кыштаглаашкынын белеткелини организастыг чорудар талазы-биле элзэн ажылдары кылган болгаш кылдып турар.

Бо чылдын районун колхозтарын шээр малдың 93,2 хуузу. мыыстыг бода болгаш чыгы малдың барык шуптузун кыштаглаашкыныга семис баш ортумак күштүг кирип, колхозтар малды кажал-биле бүрүн хандырып турар. Малды кыштаглаашкыныга белеткелди «Кызыл сылдыс» колхоз (даргазы эш Борбак-оол, ведээ күтүкчө даргазы эш Чоксу), «Коммунистче орук» колхоз (даргазы эш Шойжу, ведээ күтүкчө даргазы эш Белчир) эки чорудуп, улут-даа, анык-даа малдарга чыгы кажаларын четчиле-биле туруп, кыштагларга, ферма-ларга мал ченин өсүртүп чедирери хандырып, малчынарның амыдырал-чуртталганын элжилди турар. Ылангыя «Кызыл сылдыс» колхоз кыштагларга 4 муң ажыг тонна сиегени өсүртүп чедирген болгаш 26 курдавыр артык хой кажаларын туткан, ол ышкаш «Коммунистче орук» колхоз 8260 баш хой, өшкү-нү 2 кыштак-биле хандырып чедип алган. Ол колхозтарның баштаар черлеринде болгаш ведээ Советтерин күтүкчөнарның кыштаглаашкыны белеткелин болгаш мал чепсерин камгалаанын дугайында айтыргаларны кам улаа көрүп, малды хур киши ажырагыч колхозчу массаның кичээлгеиң утла-дырган.

Мал кыштагладышкынын белеткелин дугайында айтыргы Мөрен ведээ Советтин күтүкчөнуң 3 уда тургузуп, малчынар ортузуна организастаалыг амжалдары күштелиди, мал ажылыга быжыгалаан ведээ Советтин депутаттары харысгалгазын улам-на бедилди, олар сонгустурган округтарынга өчтөттарин доктаамал берип турарлар. Ол Советтин 20 депутаттары чокку үеде бир-бир өчтөттарын сонгустууларын мурнуна берген. Оң түнеленде, малда амжалдап турар ведээ Советтин депутаттары мыыстыг бода мал фермаларын өргөлдөткө эш Швей Коожал, хой фермаларын өргөлдөткө Эгер Намзырай олар фермалары кыштаглаашкыныга эки белеткел, күзээ-гезин эки күөсүдип турар.

Эрткен кыжын малчынардан Долчуп, Монзулаң, Сидоо, Хорулу болгаш Идам олар боттарында быжыгалаан малдарын эки ажаап, кызымак ажылдаанын түнеленде мал кыштаглаашкынын багай эвес чорудуп, малдың чаш төзүн орун камгалап алып аргалып болганар.

Малды кыштак менди ажыраар дээш кыштагларын баш удур эки белеткел, элек көрженин бөлүп турар малчынар колхозтарда хой, Ылангыя, кыштаан бүрүн белеткелери Сидоо, Седип, Күзек, Дамбий, Серээ, Мажээ-Доржу болгаш ондаа өске малчынар чөгүрү өйүлө хандырган. «Кызыл сылдыс» колхозтун хой фермаларын өргөлдөткө эш Швей Коожал бодунга быжыгалаан ферманын кыштаглаашкыныга эки белеткел, ведээ Советтин депутат талазы-биле күзээ-гезин төлөтүп күөсүдип турар.

Ындыг-даа болза районун колхозтарын ажал-агыйның кол алыр болур малдың кыштагладышкы-

«Октябрь 30 чылы» колхозта

Октябрь революциянын 43 жылдыгынын үезинде фермачылыг байырлаанын бүтүрүндө колхоз төвүндө делгем, чыруу магазиниң туудун дооскаш, ажылдап кирген. Салып алычылар мурнуку үеде бачиң магизинге сынмаларып үр туруп турган болза, ам алды бараанарын хамаарышкан салбырларын салып ап, сардазын үнүп чөрүп турар апарган.

Колхозтун баштаар чери колхоз төвүндө столовая организастап тургускан. Столованы таарымчалыг 4 өрөөл бажында деп ченири чедирген. Кышкы үеде малдың одарын солдур кур өт-сигениң черлерде 9 кыштагын туткан. Бо ажылга талаачылар Байыр, Саламат, Додо, Серээ-оол олар идешкейлиг алашкылар.

Колхозта партия, комсомол организасталары мал кыштагла-

дышкынын үезинде фермачылыг байырлаанын бүтүрүндө колхоз төвүндө делгем, чыруу магазиниң туудун дооскаш, ажылдап кирген. Салып алычылар мурнуку үеде бачиң магизинге сынмаларып үр туруп турган болза, ам алды бараанарын хамаарышкан салбырларын салып ап, сардазын үнүп чөрүп турар апарган.

Амгы үеде 15 малчынарның кыштагларында, бода малдың 4 фермаларында четир кемээлиг мал ченири чедирген. Кышкы үеде малдың одарын солдур кур өт-сигениң черлерде 9 кыштагын туткан. Бо ажылга талаачылар Байыр, Саламат, Додо, Серээ-оол олар идешкейлиг алашкылар.

В. ЗДЕР-ООЛ, Чөө-Хемчик район.

ФОТОАППАРАТ-БИЛЕ ХООРАЙДАН

СЭКП Төп Комитетинин декабрь Пленумунга чедикшининг ужуражыр дээш күш-ажыл чуртун бүтү делгем-неринде ышкаш Кызыл хоорайнын бүдүрүгелеринде улам калбарып турар.

КОЛБАСА ФАБРИКАЗЫНДА Коллектив бо чылдың октябрда бүдүрүгө плагин 161,9 хуу күөсү-кени күш-ажылы багай эвес организасталып керчилеп турар. Фабрика чүгө шытап быжыраар кылдыр талазы-биле бестин октябрда 65 тонна язы бурү эки шынарлыг колбасаны чоңуң херегелениге бүдүрүп үндүргөн.

Ажылдың бүдүгүрү, продукцияны эки шынары дээш чарыш фабриканы чүгө бригадаларын эвес, харын кижиле бурүзүн хаара туткан. Кол-

лективниң чедикшининг алган социалисттик хүлээлгелерин күөсүдөткө дээш организастыг хемчеглерин ап чорудуп турарында.

Фабрика эң аймаандан язы бурү кылдыр бүдүреринге чаа солун кезирлерин улам-на хөй-биле шиңгээди ап турар. Ол ышкаш бүдүрү-

гениң шиңгээди ап турары чаа техникаларга амжалчынар мергежилде өрөспөн, олар техникниң бүлгүнерге улут сонургалдыг киржиң турар.

СЭПТЕЛГЕ ЗАВОДУНДА Кызылдың септеге заводунун кол тууду чедикшининг доозулган. Амгы

үеде ооң иштиги кылыгларын чорудуп турар. Заводтун иштиги тургузуун элзэн каш хестеринг кылдыр таарымштыр белеткеп турар. Чижээ, мотор энтээр, дарганнар, бизаннар, оон-даа өске.

Чаа заводтун туудуна монтажниктер бригадаларын мастери Николай Барковтун чугалааны болза: Улут Октябрнын байырлаанынгу уткуштур алган хүлээлгелени-хууса бетинде, октябрь 25-те күөсүткөн, бистиң бригадалык ноябрь 7-ге чедир плавадан ажыр одалганың 100 метр хоолайын (чер ада-биле) салып шыдаан.

СЭКП Төп Комитетинин декабрь Пленумунга чедикшининг ужуражыр дээш монтажниктер бригадалы мурнукудан каш дапыр күженишининг амжалдап турар.

ЧУРУКТА: үстүндө — колбаса фабрикасынын бир цегинде амгы; адаандан (солгай талазында) — септеге заводу, одалга системасында амжалды Н. Барковтун хынал турары.

С. ФЕОКТИСТОВ, Фото авторнуу.

Күш-ажылчы кижилерниң бирээзи

73 харлыг Ефим Иванович Шабеев — Бий-Хем районун «Искра» ведээ ажал-агый артелиниң кырган колхозчуу. Ол бодунун амыдыралынын дургузунда үр болгаш чаагай орунту чурттап эрткен. 1915 чылда бээр Кызыл биле Абакан аразынын орук туудунга амжалдап турган амжалчынарның бирээзи Ефим Иванович. Ол үеде бээр-ле Тыгага ол чурттап берген. Шабеев 1930 чылда «Искра» колхозту организастап тургузунга идешкейлиг киришкен. Ниятинин ажал-агыйның херээ дээш кончут кызымак амжалдап чөрүп ирейн колхозчулар хүндүлөп көрүп турарлар.

Оң кол мергежөөн ажылы — бызаңчы, шевөр чааныкчы. Колхоз дээр-белениң өргөлдөткөнгө ол 15 чыл дургузунда амжалдап келген, хар-вазын улгаткан, 1959 чылдан бээр артелиниң тараа шаңы, салдаттары танышылдап турар.

Ырган колхозтунун ажы-төлү Урут-дарыгы культурулг ажал-чага өстүреринге болгаш Төрзөн чуртунга, күш-ажылга бердинген кижилер кылдыр кижилеринге кырган алаанын ролу база-ла биче эвес болган деп чүвени демдеглээр ужурут. Оң үш оолдары Ада-чуртун Улут дайынын фронттарында фашисттик аг-шериглерин чыта шаап, маалырыг тулчуп турган өлгөн. Кырганын бир огу даг экспедициясында амжалдап, уруу Москвада тускай өг-бүдөлүг чурттап турар.

Шабеев 1959 чылда 900 күш-хүнүн азы бир күш-хүнүнө 2 кг таарааны, 5 рубльди, а 1960 чылдын сентябрын төгүтүңгө чедир 500 күш-хүнүн база дыка хөй акшаны амжалдап алган. Ол амжалданга тура дүшпөс, могаг-шылг чок. Шевөр бызаңчы, чааныкчы болганда, чурт-

тап олурар бажыңның ишти, даштын культурулг, көрүштү кылдыр дерип алган. Ооң чуртталга бажыны өске колхозчуларыннан көстү алгалды. Ол бажың худналыг, 2 өрөөлди, кладовкалыг болгаш хериминг, чанында чунар бажыңчы-гаш, кудук, огород бар.

Колхозчуң өг-бүдөлүгүн аш-чөм хандырдыламы кончут эки: сүт, сметана, өт, дагаа чургалары, кат-чимистен кылган варенье дээш оон-даа өске чөм айма-биле олар хандыртыган. Ниятинин ажал-агыйның өргө-ажы дээш эки амжалдаарга, колхозда-даа, колхозчуң бодунун амыдыралында-даа амжал-дуулу-г болур дээр Шабеевтин амыдыралында-на билдингир-дир. Ниятинин өргө-ажыны амы-хуузуңуң херээден бедик көрүшкөн, бодунун амыдыралын ниятинин херээнге чыгыртшышаан, эки амжалдап чөрүп колхозчулар чыл келген тууду-на эки хандырдыламы болуп турар-дыр.

Ниятинин херзөн бодунун хуузуңуң херээден куду дээр, чүгө хуузуңда херзөн сүтүкчээр азы чалга кижилер боттарынын амжалырын сегилип шыдавын турар. Ийи-чангыс амжалды колхозчулар хайы-даа колхоз-тарда бар. Олар Шабеевтин үлөгөр алаа дузалыг болур. Чүгө дие, үр чылдарда колхозка ол эки амжалдап, артелиге амжал-дууламы чедирген болгаш бодунун амыдырал хандырдыламы-даа кончут элжилткен. Күш-хүнүнге амжалдап тыпкан акшаны, тарааны ол будаңавай, амжалдыламы чөп амжалдап чөрүтүр болгаш бодунун амыдыралында-биле чурттап билер колхозчу кырганнар-нын бирээзи-дир деп санаар ужурут.

В. АРАКЧАА.

70 харлыг аңчы

Чуртталганын иштинде черле чөмө киш өдүргөн иргилер, кыр-танга? — деп, Хамсыра чурттуг хөөчү аңчы Кызыл-Бижик Ак Урешовтиңден айтырарга, ол кезек боданың олдура, арай каттырылмай аарак мынчаар харызылар:

А оңу канчал билер дээр сен, олдукум, санап чорал эвес. Таңдынын кезини арбын-на четтирген бээр мен ийиң оң.

Хөөчү аңчы бодунун дугайында кончут элзэн чугалаккаар, а чөгүм тайганын аң-мен байлааны болгаш анымыр-тыгыш дугайын хөөрей бергенде шуут салдыкпастай-ла бээр ирей болду.

Ак Урешовтиң барык бүгү назынын Тожунун тайгаларында, аргазимвер иштинге аннап, динчеп эрттирген. Оң хары ам 70-ге үскен, а ол хирезинде адал-бышкаанын чингенин кижиле кайгаар. Аннаарда ол

бодунун үш оолдарын өдөртүп алыр. Улут огу ам районда дээр аңчыларын бирээзи, а хеймере бо чылын тайгаже бир-ле дугаар үнүп турар.

Ак Урешовтиң бо сезонда оолдары-биле кады 74 кишти, 1000 ажыг динчип болгаш өске-даа хөй чүтү өлүктөрүн өлүгөш күрүңгө жазуу-рүн хүлээткен.

Ол чүгө дуржулгалыг аңчы эвес, а Хамсыра мыш ажал-агыйның үлөгөрдиг амжалчыны.

— Кыжын аннаар а чайын, күзүн туудуга амжалдаар, кат, тоорук белеткээр. Кандыг-даа даалганы алганда оңу ылазыла күөсүдир, кезээде бириг олдурутпа турар, бистиң Ак Урешовтиң мындыг кижиле — деп, мыш ажал-агыйның директору Ф. П. Селин чугалады.

Шынал-ла, оң хары 70 чедип кыраан-даа болза, амжалдын березинден талдаравас, бичегинден акчелес, бодунга оналган аңчыларын аң-сеткелди күөсүдир дээш кызымаккай, бодунга-ла биче сеткелди болгаш динчаныр ирей болду.

Ак Урешовтиң бо сезонда алган хүлээлгелерин алдарыңы-биле күөсүдип шыдаар дээринге чыганиң турбас, ол ам-даа соруң-күштүг болгаш бүзүрөлдиг.

70 харлыг хөөчү аңчы Кызыл-Бижик Ак Урешовтиңниң чөрүу чөгүзү.

С. ТАНАА.

Эрткен чылдан дээр

Сүт-Хөл районун Киров аттыг колхозунун тууг бригадалы өрткен чылдындан дээр амжалдаан. Тууду-жулар бо чылын 2640 кубометр мышты көсөөш, ооң 2570 кубометрин туугтүг үстөктөрүнн сөөртүп алган. Тууг мыжанын барык хөй нуруузу амжалдап кирген.

Олар 10 чуртталга бажынын бо чылын тууг турган 31-ни, ам-теге салбырынның бажынын, 12 чык кажаларын 8-ни, хөй киргылды-ну чөрүтүр 3 пунктуларын туугтарын кылган. Бригада эрткен чылын чедир кылдынмаан аскаын, хлөб быжыраар черин, чунар бажы-нын, чааныла чериниң туугтарын четчелеп дооскаш, амжалдаа кирген.

Колхозта эң дээр 4 шевөр чааныкчылар нарын чүдүдери кылдып, колхозчуларын херегелени хандыр-рып турар. Районда дээр дээр ка-дилги, тоолу ферманын туудун эки кылды дээр. Бызаңчылар М. Лопсан-оол, М. Саңгай-оол, С. Чам-оол болгаш оон-даа өскелер тус-тус оналган амжалдарыннын норманын 100—150 хуу күөсүдип турар.

О. ДОРЖУ.

Улут-Хемниң Ленин аттыг колхозунун саанчызы М. Сереев бо чылын бодунга быжыгалаан 13 инектерин бирээзинден-не октябрь 1-ге чедир 1553 кг сүтү саап ал, чылда хүлээлгенин ажыр күөсүдипкен.

Көдээ ажил-агыйның мурнакчылары

Чаа-Хөл районун «Найрал» колхозта Х. Бойла бо чылын үш кварталдарында 100 хойдан 120 хураганын камгалап алган. Бир хойдан-на 2,5 кг дүктү кыргып алган. Фото В. ЛУТКОВТУУ.

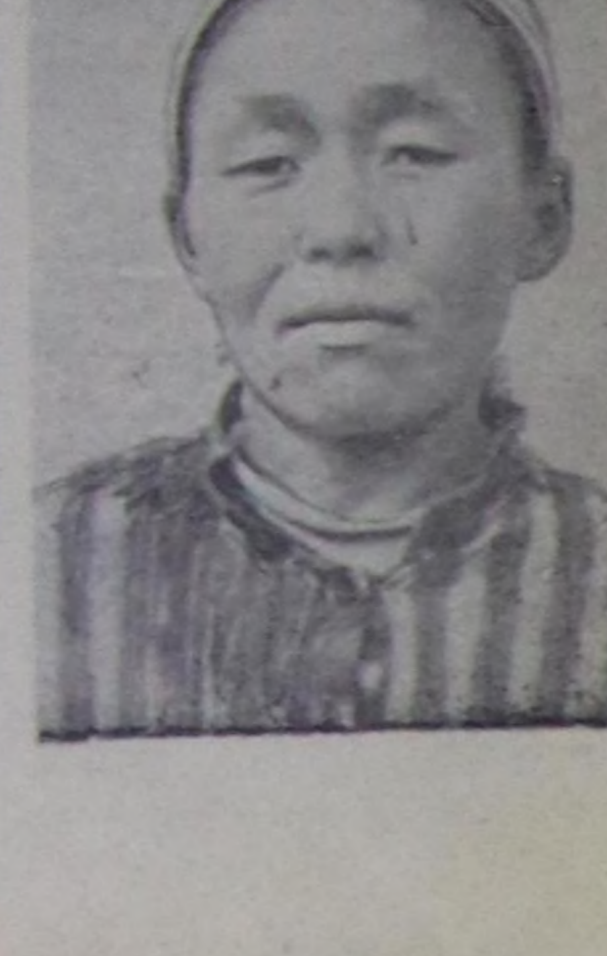
«Өк» совхозтун комбайнери Вениамин Георгиевич Беленков бо чылын дүжүт ажаал алышканынын сезонунун дургузунда 950 га черин тараанын кестирген. Фото И. КОЛАЕВТИН.

«Барык» совхозтун саанчызы Хажим Самбаевна Куулар бо чылын бодунга быжыгалаан 13 инектерин бирээзинден-не октябрь 1-ге чедир 1600 кг сүтү саап алган. Фото С. ФЕОКТИСТОВТУУ.

Эрэн районун «Мөрен» колхозунун мурнакчы туугчуларынның бирээзи С. Кунажап. Ол чүгө эрткен чылын колхозка 35 муң дракканы белеткен берген.

Улут-Хемниң Ленин аттыг колхозунун саанчызы М. Сереев бо чылын бодунга быжыгалаан 13 инектерин бирээзинден-не октябрь 1-ге чедир 1553 кг сүтү саап ал, чылда хүлээлгенин ажыр күөсүдипкен. Фото А. БЕГЗИНИН.

УЛУСТАРНЫҢ НАЙЫРАЛЫНЫҢ УНИВЕРСИТЕДИНИҢ ТУРГУСТУНГАНЫҢГА БАЙЫР ЧЕДИРИП ТУРАР

МОСКВА. (СЭТА). Москвада Улаустарнын найыралынын университетинин ажитынганы-биле хошбаштыр даштык чурттарынын күрүс болгаш хей-ниги ажал-дакчылары медегел кылдып, Улаустарнын найыралынын университетинин тургустунганынга байыр чедирип турар.

Гвинеянын демократтыг партиясы болгаш улус чону Улаустарнын найыралынын университетинин ажитынганын чүгөтө тайбыч кожа-хелбээ догунаашкынга болгаш бүгү-ниги тайбынга дуздалап турар чугула чүү болгаш эвес, харын база боттарынын национал хошталганы дээр демисежип турар улустарнын эртем-билинин баймаарына Совет Эвилелинин чугула салышкыны кылдыр санап турар деп Гвинея Республикасынын президентин Секу Туре медегелээ. Университеттин тургустунган чоруу болза, колониалисти даралдын болгаш мөлчүгдөдүн бужар бузурчунун түнисиинде улустар арасында тыткып келген бүгү-ле ылгалдарын ууткаарычче угаандырган. ССРЭ-нин улустарнын адим болгаш ак-сеткилдиг багымы болгаш деп Секу Туре медегелээ.

Камбожда куруенин баштык ыгууур салган Норолон Силуук Улаустарнын найыралынын университетинин ажитынганын «Совет Эвилели биле кошка болгаш ортумак хөгжүлдөдүн чурттарынын арасында харымчаларга чаа болгаш чугула үе-чада болуур» деп алаан. Улаустарнын найыралынын университетинин болза, сайырангай чурттардан чымал салган хожу-дагай чоруун ууткаарычче чүткүп турар чурттарга болгаш улус-

тарга Совет Эвилелинин үнелер чепсе дузалачызы болуу дээр-нин Норолон Силуук медегелээ. Дели университетинин оралакчы канцери доктор Сидханта, Улаустарнын найыралынын университетинин ажитынганынга байыр чедирбишаан, Индиянын Москвага өөренир студентилери Улаустарнын найыралынын университетинин оларга тыпсып берген бүгү-ле аргаларын бурнуу-биле ажылап шыдаар дээринге бүүрөдүн илереткен.

«Улаустарнын найыралынын университетинин ажитыпшаан, Совет Социалисттик Республикаларнын Эвилели делегейин бүгү улустар-быле болууну эп-сеткил каттыштырганын болгаш оларнын доктаамал депшилегенин дугайында салгы салышкынын база катал көргүскөн. Хей чурттарынын студентилеринин кээ өөренири бо өрөдөлгө чери хамыктым мур-нунда кошка хөгжүлдөдүн чурт-тарга оза чугула болуп турар» деп Гаваиа университетинин дээр Чевалелини медегелелинде чугулап турар.

Индонезиянын дээр консулства-тин Чевалелини дарганын оралакчы Руслан Абдулганик СЭТА-нын корреспондентинге чугулаан: «Улаустарнын найыралынын университетинин бо айда ажитынар деп турарында дакка өөрүп тур мен, акаа Азияны болгаш Африканы студентилери база өөренир болгай. Ол эгелеш-кын бүгү-ниги депшилегени, найыралдын, кады ажылдакыла-нын, културанын болгаш эртем-нин чагай чоруунга чедикши-нерия чедип алар дээринге бү-дүрээр мен».

Акы-дуңма найыралдың айы

Чехословакиянын Социалисттик Республикасында чехословак-совет найыралдың айы эгелээ. Чоокта чаа чер бамбүрээниң кырында «Селемени андазын кылдыр эде дарганналы» деп скульптураны көргүскөн плакатында партиятын. Бинда бижики: «Совет улус-биле акы-дуңма катты-жып алгыш, тайбыч дээр, социалисттик Төрөн чуртун чектелешкини дээр». А алаанда: «Чехословак-совет найыралдың айы» деп бижээр.

«Алдын Прага» кырынга ижир дүжүтери билек-ле оң куудуңула-ры чүүд-бүүү өнүгү оттар-биле шытынар болгаш ук хоорай улам хайышкынын болуп, хижилер көвүдүй бээр. Эң ылангыч театрлар-же кирер эжиктер чынында дыка хей хижилер чыгып турар. Олар-нын дыка хей чехословак-совет найыралдың айына алдар кылдыр орус классиктерин болгаш совет авторларынң ши баа музыка чөг-галдарын көргүзүп турары ол-дур.

Шалпыч айың театр программ-мзы И. Жгановтун «Муса Дал-лыс» деп операсы-биле ажитты-ган. Ону национал театр тургускан.

Орус классиктерин болгаш совет авторларын он-он ши чогаалдарын шалпыч айың үнүринеде көргү-зөр дээр. А. Арбузовтун «Иркутски-ниң төгүзүт» Чехословакиянын 11 театралары көргүзүр-биле белетке-нип турар. Злу орсу драматур-га А. И. Островскийниң «Талант-тал болгаш өсүрүчүлөр» деп кайтам-тыктык чогаалынын талазы-биле ажы реалисти театрын чогаалык-ты амдыралында улуг болушкуну болган. Ол мышкаш И. Н. Толстой-нун «Анна Каренина» болгаш М. Шолоховтун «Андарган кур чер» деп романынын шикиткен көргү-зүлгүлери театрлар база тургузар. Л. Н. Толстойнун «Дирин сек», А. П. Чеховтун «Вая дай», М. Горькийниң «Васса Железнова» деп шилери, чогаалдар болгаш Н. Погодинниң, Л. Леонтович, В. Ро-зовтун шилерин база көргүзөр.

Дыка хей кириотелдерин чөг-галдар азар черлерине совет кия-чуруктарнын мадырлары көстүп тургулаар. Совет кинематография-нын чогаалдары чехословак көргү-чүлөргө тааныттыр сурагын. Олар «Кижиниң салым-хуузу», «Солдат дугайында төжү», «Ожму

Дон», «Сережа», «Дирин мадыр-лар» дээр оон-даа эсе фильмдерин магадп көрүп турар.

Ол мышкаш радиотелевидение про-граммаларында шалпыч айың де-легери кирген. «СРЭ-нин улус-тарнын поэзиялык фестивалы» деп нияти аттыг дамчыдылгалары Праганың радиоу белеткэн. Россия Федерациянын, Украинаның, Белоруссиянын, Грузиянын, Литваның болгаш эске-даа совет республика-ларын анык шүлүктүрери-биле дыңагычтар тагынар.

«Орус музыканың шыларангай ажыдакчылары» болгаш «Орус ба-за совет музыканың он хонугу» деп музыка дамчыдылгалары база ор-ганнашкан. В. Калаевтиң чыгыш парус агартып чору», Б. По-левийнун «Булдуг кийи дугайында төжү» деп чогаалдары телевиде-ниге шикиткен, уругтарга көргү-зөр.

«Березка» ансамбльдин мында өн чөгүзүшкүнү шалпыч айың улуг болушкунунын бирөөзи кылдыр санаптыр турар. Ул ансам-бльдин көргүзүп найысмаддан эң-не ирак-улак край төвү — Ко-шицкыда эгелээр-даа болза оң ал-шары бүтү чуртка доран-на непе-рей берген. Танчымын ол совет мас-терлеринин дугайын чехословак парралга эң-не улуг магадатын-биле бижип турар. Дыка хей хижилер «Березканы» эң баштайгы — 1949 чылда-ла чоронда көргөн, мычанга олар боттарынын хоорай бүрүзүндө ону четтикпей манай турар. Ол ансамбль чуртту эң улуг хоорайларына шүтүзүнгө — Бра-тислава, Брнога, Остравага, Пль-зеньге базар болгаш боттарынын көргүзүп республиканың найысма-лы — Прагага көп дозар.

Прага хоорай.

М. НИКИТОЧИН,
СЭТА-нын корреспондентизи.

КНО-нун Кол Ассамблеясынын политиктиг комитетинде

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Ноябрь 15-те Кол Ассамблеяны Политиктиг комитетинин худдук хуралына чепселенишкенин дүжүр дугайында айтыргыч чугулаалып көөрү катал эгелээ. Комитеттин керүдөсінде резолюцияларын 10 төлөвиледери киртирген, оң иш-тинде ССРЭ-ниң киргени чепселенишкенин бүгү-ниги болгаш бүгү-дүжүр дугайында, чепселенишкенин дүжүр талазы-биле 10 чурттарың комитетинин составын калбартыр дугайында резолюцияларын төлөвиледери бар.

Индиянын төлөөлери баштын, камгала министр Крешна Менон чепселенишкенин бүгү-ниги болгаш бүгү-дүжүр дугайында 11 чурттарың (Бирма, Камбожда, Га-на, Индия, Индонезия, Ирак, Марок-ко, Непал, КАР, Венесуэла болгаш Югославия) резолюцияны кады кылган чаа төлөвилели кирген. Төлөвиледе чепселенишкенин бүгү-ниги болгаш бүгү-дүжүр дугайында дугуржуганы чедип алгы-рында үндөш болуу дег чамдык директиваларын чарлап үндүрери Ассамблеяга санаалдап, делегейин акыттыг контролон өзүгар чепселенишкенин дүжүр дугайында дугуржуганы дүрген чарар сура-га-биле чугулаакчылыктынын катал эгелээни кыйгырып турар чүдүлери ук төлөвиледе бижөөн.

Биринчи төлөөлөкчи У Тан, 11 чурттарың резолюциянын төлөвилелин тайкырлаштыр, медегелээ болза, ол төлөвиледин ав-торларынң күженишкенинин сурадыгы — чепселенишкенин бүгү-ниги болгаш бүгү-дүжүр дугайында айтыргыч дугайында улуг курулелерин дугуржуганы чедип алгырында үндөш тургузарында.

Совет төлөөлери баштын В. А. Зорин чепселенишкенин дүжүр дугайында чугулаакчылыктын көргө-ненин чамдык түндөдери болу-нуу саналында үндүргөн. Политик-тиг комитетке чугулаакчылыктын мурнуда курулелерин аажок үндүрүү чепселенишкенин бү-

гү-ниги болгаш бүгү-дүжүр дугайында айтыргыч дүрген шийтирлөө-рин ак-сеткилдиге-биле жуп турар дээрин көргүскөн деп совет төлө-лөкти медегелээ. 11 чурттарың киргени резолюциянын төлөвилели чепселенишкенин бүгү-ниги бол-гаш бүгү-дүжүр дугайында кер-ээниң төлөвилели ажылап кылдыр талазы-биле директиваларга салды-нып турар эң-не биче дээр неге-делегери ниятин-биле дүжүп турар деп ол медегелээ, чепселенишкенин бүгү-ниги болгаш бүгү-дүжүр дугайында ре-чизаларга күрсөдирине тодаргай ху-сааларын ук керээге кирген турар учурулуг. Оң учурунда нейтралдык чурттарың резолюциянын ниятин-биле деткип болуу деп совет төлө-лөр санап турар.

11 чурттарың резолюцияны КАР-нын төлөөлөкчиси деткээ.

Нейтралдык 11 чурттарың ре-золюцияны амгы хевир-биле болза АКШ-да хулээп аалдымыс деп АКШ-тын төлөөлөкчиси медегелээ.

ССРЭ-нин төлөөлөкчиси В. А. Зо-риниң катал санап бергеш, медегелээ болза, чүгө Каттышкан Штаттарга баштаган каш сангы империалисттик курулелер, бүгү делегейге болгаш чагай сеткилдиг бү-гү кижилерге боттарын удур тур-туу турар каш сангы курулелер чепселенишкенин бүгү-ниги бол-гаш бүгү-дүжүр дугайында уурамын чыгарыны таланында артан-дыр. Бир-тээ АКШ бо удаа чепселенишкенин бүгү-ниги болгаш бүгү-дүжүр дугайында айтыргычтын талазы-биле боттуг дугуржуганын чедип алгырып үзүп турар чүе бол-ганда, тургустунган байдалдан уш-туну үнериниң кара чыгыш арганы болза 1961 чылдын март-апрельде Кол Ассамблеянын тускай сессия-ны чымдырлары болуу, ол сессия-га бо айтыргычтын ниятин-биле катал чугулаакчылык көрүлө, оң ажымыга чакыратын болгаш ку-рулелерин баштынын киртир-ужурулуг деп В. А. Зорин медегел-ээ.

Сталинград. Шаанда партизан командир чоран италиянар Гену чурттулгар—Франческо Капууро болгаш Марио Минитте олар ол хоорайга чоразанар. Олар Сталин-градтын төндүгү черлери-биле та-нышкан, ГЭС-тин туудушкуну-га барган болгаш Ада-чурттуу Улуг дайымын киржичилери-биле учурашкан.

Шаанда партизаннар көзөңгө командир чоран Марио Минитте дайын чылдарында шаанткан алдын медалын делегейин ийги дайымын киржичилерин Сталинград комитетинин даргазы Совет Эвилелинин Мадыры К. И. Серова берген, Италия болгаш совет улустарының өнө найырал-лык медегел кылдыр ол медалды Сталинградка кагаалаарын Марио Минитте дилээ.

Аалчылар Мамаев чевенден до-вулукты алгыш барганар.

Чуртука: Марио Минитте бол-гаш Франческо Капууро олар Ма-маев чевенден довулукты ал тур-муштарында.

Херэженнерин хөл-шылдыраа талазы-биле XX маргылдаазы

РИГА. (СЭТА). Херэженнер орту-зунга хөл-шылдыраа талазы-биле чурттуг бирги чери дээр түндөк ойнашкындар ноябрь 15-те Ригада эгелээ. 1960 чылда Совет Эвилелиниң чемпиону деп хуудатуг ат дээр 19 сурагын херэжен шыл-дыраачылар ойнап турар болгаш олар-нын 6-зы делегей мастерлери.

РИГА. (СЭТА). Херэженнериң шылдыраа талазы-биле чуртка бирги чери дээр маргылдаанын баштай-гы ойнашкындары ноябрь 17-де бол-ган.

Ленинградтын шылдыраачылары — ССРЭ чемпиону Вольперт биле Димит-риеваның учуражышкынын Воль-перттиң тиллөгөш-биле довулгап. Делегейин чемпион чоран Рубио-ва Клевтиң шылдыраачыны Крюкова-биле учурашкан; база баштайгы тиллөгөш чедип ал шыдаан.

УРАН ГИМНАСТИКАНЫҢ МЕРГЕЖИДГЛЕРИ

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА). Мында тус-тус кижилер болгаш командалар арасы-н чурттуг бирги чери дээр, уран гимнастика талазы-биле мар-гылда эгелээ. «Буревестник», «Труд», «Спартак», «Локомотив», «Махлат», «Молдова» болгаш эске-даа спорт ниятилеринин чымын командалары составтыг 150 кыя киржичилерин чурттуг чемпи-луг деп бижик атты дээр демиседи эге-лөөнөр.

Касавубу парламент чырында коргуп турар

ЛОНДОН. (СЭТА). Рейтер агент-лидин дамчып турары болгаш алырга чоқта чаа Нью-Йоркка биле парралга конференцияныга че-ве чугулап турган, Конгонун пре-зидентини Касавубун медегелээ болза, Конгонун айтырын парла-ментиниң ажымы катал эгелээр-нин мурнуда чугулаакчылык көр деп бодол турар мен дээр.

Чалгачар Чомбе, Калонжи болгаш Мобутунун «дэди комиссарларын төлөвилелин» киржигилер-биле «те-герик стодуң конференцияны» чымдырарының идеясы бутурал дүшкөн дээрин билдирип болгай. Ол идеяны колонизаторларын чал-гыла Мобуту санаалда. Ам Каса-вубу ол буурап дүшкөн идеяны белги болгаш америка колонизатор-ларын шүүт холгараакшыны-биле Конгода болдунган амгы кристи-ти шийтирлөөр кылдыр санаалдап киргенин база катал орадыктын ту-рар-дыр.

Куба делегейин чарытпа болгаш сайырадылга банкызындан үнгө

ЛОНДОН. (СЭТА). Рейтер агент-лидин корреспондентиниң Ва-шингтондан дыңагычтары өзүгар алырга, делегейин чарытпа бол-гаш сайырадылга банкызынын ке-житүренин составында Куба үнелер дээрин АКШ-тын найысма-лыга ноябрь 15-те алаан өзү-лөдө чаралан. Ол банкын Каттыш-кан Штаттар контролдап турар.

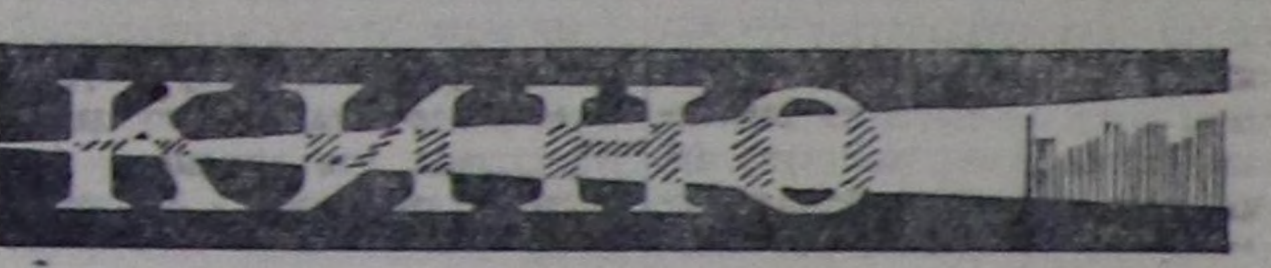
Парламент премьер-министр Пат-рис Лумумбаны база катал ший-тирлөөр дөткөр бөөр дээр чымд-гаан-биле конго парламенти чымдырарында Касавубу коргуп турарын оң медегелди бадаткан.

Парламенти дөп-доран чым-дырарын ортуга Касавубу Кон-гонун «конституция болгаш деviso кээр тургузууну» айтыргалары

дээр чүвени чугулаакчы көөрү-биле конго дүжүгүлүрүн национал конференцияны чымдырар деп са-наалдан.

Обласка АГААР-ВОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн обласка бургет хун болур. Чамдык черлерге хар чазар. Кызмыга 15 — 20, а Кызмыга — 17 — 19 хар шоолуг чагыс. Хат өй-тавында, бармын чүт утланышкынын. Редактор Н. С. ШОЙГУ.

Бөгүн кинотеатрларга болур кинолар болза:

«ВЛКСМ-нин 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): «Мамлюк» — 10, 12 шактарда; «Кем чок херэжен» — 215, 415, 615, 815, 1010 шактарда; биче залга: «Дайын болгаш тайбын», 2-ги кезе — 5, 7, 9 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: урууларга программа — эртеги 10 шакта; «Шенелде хуусаазы» — 11.15, 5.15, 9.15 шактарда; «Рикша кижжи» — 1.15, 3.15, 7.15 шактарда.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНДА

деп кинону көрүңөр.

Бүгү-ле чүүлдерни көргүзөр экран— эртем талазы-биле улуг ажыдышкын

Ажыдышкын дээр баштайгы диплом

МОСКВА. (СЭТА). ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин чымыла чогадылгалар болгаш ажымышкын-нын комитетинин ноябрь 15-те бир оңа хевиринг өзүлаа болган. Ажыдышкын кылганы дээр хоюлууну корум-чурмуун өзүгар делегейге эң-не баштай диплом тыпсымын болган. Ол байыр-амгы өзүлаады анык совет эртем-ден Николай Иванович Кабанов болдурган. Чогадылгалар болгаш ажыдышкыннар комитетинин даргазы А. Ф. Гармашев болгаш дыма хей эртем-шынчылар органи-зацияларын төлөөлөкчиси оонда ижир байыр чедирген. Оң сооада И. И. Кабанов биле А. Ф. Гармашев олар журналистерин хей сангы айтыргыларынга харымчалар.

И. И. Кабановтун ажыдышкы-нын болза радио-чалгыларын неперер тарарына хамаларжыр. Оң формулазын диплома эң ышкызы-биле тодаргай кылдыр таймалбаралы. Ону школаларга, институттарга өөренир, эртем-ши-нчылар ажыдылгаларга ажалдап ду-рун хевиринг кылдыр мыччар чогадып бижики: «Иносфера калың баргаш оң чынынын үнелер радио-чалгылары болза чеге-ге эңи дүшкөп, оң кырында кезик-чамдык кылдыр таран неперер, мыччарга таран неперер энергияларын чамдык кезектери херселенишкенин үнелер черинге дедир эң келер болган акаа дем-делетинин көстүп болуур».

Эртем талазы-биле бо допчу тай-мылбарашкынын практиктик утказы дыка ханы. Ону мындык чижел-биле таймалбарал көрө-лөн. Радиолокаторун экранына бамбүрээктиң калды-бир деviso-клар черин көөрү эржежк апарган дийки. Күчүлүг херселдер-биле дөрт радио-херселде ол черге уга-лаш орутулар. Ол акаа чедир нарын орутуу эртер. Баштай ол радио-херселенишкени бистик планетастык доладар турар алаарын бедиң казы — моносфе-рага чедер. Ол акаа четкеш, оон

көрүңүк шыкш херелденеш, чер кырынга эвез дүжөр болгаш чер-ден келер херелденеш, база катал ноносферага баар, мычанга ол үнүп-балып чорашы, бөмбүр-зекте бистик сонургаанымс чеге чедер бээр.

Радио-чалгылары биске херек черден дедир таран үнер. Ол таран үнелер энергияларын улуг эвез кезиң келген орунунче эрги изи-биле чоруттар болгаш радио-херселенишкенин эгезинде үндүр-ген херекселде дедир эң келер. Мычанга хайгарлап кылмып турган черивистен мун-мун кило-метр аракта чүүлдүг дүрү-хевир доран-на локаторун экранына кестүп келер. Оң-биле кады көөр дээр чүүлдүс чедир чер кырында-ла чүүлдүг шүтүзү локаторун экранына көстүп эр-тер.

Радиолокаторун экранына дүрү-хевирлерин дедир кээр көстүшкүнү болдурмас деп сура-галыг америк болгаш англи эр-темденер дыка хей чылдарда ба-дымак келгенер.

Совет эртемден И. И. Кабанов ол бадымчакшынын херек кырында буруу шыкандыр. Мычан-га ол дыма хей санаашкынын, хайгарашкынын, дүр-жүлгаларын түнелинде шиң ажыдышкынын кылган. Ол шы-гарангай ажыдышкын мычар төртүтүнгөн.

Бо чаа ажыдышкын болза практикка талазы-биле тергенип улуг сонургалдыг. Чүгө чам-дык чижектери көргүзүп база болуур. Радиотелеграф харымчал-ларын эжиктеринге, келер үс-бүгү делегейге телевиденини ор-ганизаастарына, агаар-бойдустан байданын чызып чошка баш уу-ру тодаралар, идегелди херекселдер-ин кылыргы И. И. Кабановтун теоретиктиг болгаш практиктик түнелдери дузалаар.

Эмин эрттир деридер чорук

Деридер чорук ийи азы болур. Чамдык кижилерин бүгү мага-боду аажок дериденел, а намдатырынын чүгө адыштарынын ийи, буттарынын тавангайлары азы колдуктары үргүчү деридер чорук.

Дер үндүренин төп орканы оорта чүгү-биле туудуш-кан. Кандай-ла бир даштык чыдаарынын салды-ры-биле төп нерв системаны дамыштыр ол ортан күженишкенин ажылап эгелээ, дерин үндүрер. Чи-жээ, кийи эмин эрттир кортканда, хордадан азы арзы-ында бүгү боду деридин кээр болгай. Ол дээрге даштык чылдаарында дер үндүренин төп ор-таны ажылдап эзелей бээр ол-дур. Аян четкестэн азы ижиң-шөүлү, өккө ааргылардан араары кижилер-ниң бүгү боду аажок дериденел болур.

Оон ийи, элээп бедиң температурта үеинде азы шоол-дуг эвез күш-ажыл кылганда-даа семис кижилер деридип келер.

Бо чоруктар шүтү төп нерв системаның ажымы-биле холбоалыг.

Мага-боду аян-агы кезектери деридер чорукту оолдар, урууларын кол урууну 15—18 харымда ылаваала эрттирер. Оларын алдыштары, тавангайлары болгаш колдуктары үргүчү деридин чоруур алаар. Сөөлүндө ол чорук чагаар-ла боду чиде бээр. Чамдык кижилерин колдуктары, буттары деридер чорук бүгү назымын иштиле үзүктенишкени кожа-ла уламчы-лаар. Ол ылаваала калды-бир чылдаарынын турар жураулу. Мураула үжээ, өртөнгө, бертинген хол, буттар сөөлүндө деридер чоруур алаар таварылгалар бар, а хей кезинде-ле хол, буттун деридер чоруу кий-нин бодууну арыг-сөөрөн шиң салызында кол ха-маржыр. Бутту үргүчү чубаска оң тавангайнын кежи чарлың, тилгелени бээр.

Деридер чорукту эмнөөниң болгаш ону баш буру-гаар болдурбанын аргалары чүд?

Бүгү боду деридер чорукту эмнээрде бир-ле дуга-рында төп нерв системаны быжыларын чемчелер ийи алыр херек. Эчинин сумелэнин өзүгар чурт эң холан суг-биле шаптарың, чамдык ийе-бүрүлүг мыш-тарың будуктары кады хайымыртып суг-биле чугу-лар болгаш өске-даа суг процедуралары конуг дуза-лаар.

Буттары деридер кижилер оларын хунүң-не чылы-суг-биле чуур херек. Бүт чуур сугта марганец немел алыр, азы дуб ийишты чөвүрөөн сугта ханды-лай хайымырыпкыш соодуп алыр. Чугган сөөлүндө бутту, эң ылангыч салаалар арасын эки чодуп калтар. Оон ийи ийиң иштиңге, уктарже уроргоңа деп эм бордур килота, талык хуюу холан порошокту арбы-ладыр чачып ап турары чугула.

Дериденел алдышты хунүң-не 2—3 катал 1,5 грамм формалин азы 50 грамм спирт холан суг-биле чуур херек. Колдуктар деридер чорукта үстүңдө ар-галар-биле чидирип болуур. Оон ийи эмчаның сумели өзүгар тускай эмнөр-биле чаал болгаш укустуг килотага өттүрүп каан пөс-биле чодуп турары чугула.

Крахмал пудразын ажылап болбас, ол шыкш атро-пи деп эмин ижиң болбас.

Буттары хөлүн эрттир деридер кижилер реэина уддун-нуг идиктер кетпезе эки бутка эң идиктер келер херек. Капрон уктар келип болбас, а уктарын хунүң-не солуп турары чугула. Чайын ылым кижилер өй-өлөп кымылаван кылаштал каап турза чогуур.

Хамыктык мурнузда нерв системаларын быжыла-рыны хемчегелериче кол кичээтэй салыр херек.

ТЫВА ОБЛАСТЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫШКЫН БАЖЫНЫ.